

BEVEZETÉS

PETŐ RITA

Az ideai Közelkép a hazai társadalmi egyenlőtlenségeket és a társadalmi mobilitási lehetőségeket kívánja bemutatni. Az elemzéseket úgy válogattuk össze, hogy azok minél szélesebb körben tárják fel az egyenlőtlenségeket a magyar társadalom különböző szegmenseiben. Az egyenlőtlenségek dokumentálásával és a mögöttes okok elemzésével a közgazdaságtan és a szociológia egyaránt foglalkozik. Bár a vizsgálati kérdés ugyanaz, a két tudományág más-más szemszögből világítja meg a kérdést, eltérő eszközökre támaszkodik a válaszadáskor. Ennek megfelelően igyekeztünk a témakört mindkét tudományág szemszögeből egymással párhuzamosan láttatni, ezzel segítve, hogy minél átfogóbb képet kapjunk a hazai helyzetről.

A Közelkép idei témáját Gáspár Attila írása vezeti be. A tanulmány azt mutatja be, hogyan gondolkodunk mi magyarok a gazdasági egyenlőtlenségekről. Az ezt követő fejezetek – akárcsak egy családi fotóalbum – egy életutat járnak végig a születéstől az időskorig, és a fontosabb mérföldköveknél pillanatfelvételeket mutatnak társadalmunkról, bemutatva az adott életszakaszban megjelenő társadalmi egyenlőtlenségeket. A kötet utolsó fejezete bepillant a hátizsákunkba, és azt a kérdést fejegeti, hogy mit kaptunk a szüleinktől, és mi mit adunk tovább gyermekeinknek.

A második fejezetben Hajdu Tamás és Kertesi Gábor életünk legelső állomását (a születést) és a kezdeti lépéseinket (gyermekkort) örökítik meg. Az itt közölt hosszabb tanulmány alapján az olvasó képet alkothat arról, hogy Magyarországon a gyermekek egészsége milyen nagy mértékben függ össze a család társadalmi helyzetével. A kérdés két okból is külön fejezetet érdemel: egyrészt a kötet talán legszomorúbb témája a gyermekek egészségállapotában is megmutatkozó társadalmi különbségek, másrészt a gyermekkori egészséges fejlődés és egészségi állapot hatással van egész életükre, későbbi egészségi állapotukra, sőt még a munkaerőpiaci sikerességre is (*Black és szerzőtársai, 2007*).

A harmadik fejezet az iskolai kapu mögé pillant be, hiszen életünk egy jelentős részét az iskolapadban töltjük, és az itt megszerzett vagy meg nem szerzett tudás legalább olyan jelentősen befolyásolja életünket, társadalmi, vagyoni és családi helyzetünket, mint egészségünk. A fejezet rávilágít arra, hogyan alakulnak Magyarországon a családi háttér szerinti oktatási egyenlőtlenségek, és bemutatja, hogyan állunk ezen a téren a nemzetközi összehasonlításban (Varga Júlia), hogyan alakulnak a különböző társadalmi háttérű diákok közötti általános iskolai teljesítménykülönbségek (Hermann Zoltán, Kertesi Gábor és Varga Júlia), az iskolai szegregáció (Hermann Zoltán és Kisfalusi Dorottya), és milyen szerepük van a hatosztályos gimnáziumoknak az egyenlőtlenségek fenntartásában (Horn Dániel). Boza István és Horn Dániel pedig megpróbálják számszerűsíteni, hogy a fiatal munkavállalók kezdeti bérkülönbségeiből mekkora hányadot magyaráz meg az, hogy mely közép-

iskolába jártak. A fejezet végén három olyan oktatást érintő reform vagy esemény hatásának vizsgálata található, melyek mindegyike az oktatásban meglévő egyenlőtlenségekre hatott valamilyen formában. Míg a koronavírus-járvány időszakának iskolabezárásairól Boza István és Herman Zoltán készít pillanatképet, addig Herman Zoltán és Semjén András az oktatásirányítás és -finanszírozás központosításának az egyenlőtlenségek felszámolására tett kísérletét mutatja be. Adamecz Anna, Prinz Dániel és Szabó-Morvai Ágnes pedig a tankötelezettségi korhatár csökkentésének következményeit dokumentálják.

A negyedik fejezettel elérkezünk a felnőttkorhoz, és így a jövedelmi és foglalkoztatási egyenlőtlenségekhez és a szegénységi mutatókhoz. Míg az előbbi esetében Krekó Judit és Tóth G. Csaba a tőkejövedelmeket veszi górcső alá, addig Kertesi Gábor, Köllő János, Károlyi Róbert és Szabó Lajos Tamás a romákkal szembeni foglalkoztatási diszkriminációt vizsgálja. Gábor András és Tátrai Annamária a hazai szegénység kiterjedésének trendjeit mutatja be, és arra a következtetésre jut, hogy bár a magyarországi szegénység az általánosan használt mutatók alapján a 2013-tól 2020-ig tartó időszakban javuló tendenciát mutatott, azonban közelebből szemlélve az eseményeket, már összetettebb a kép, és polarizáció figyelhető meg a társadalom szegényebb rétegeiben, ami a mélyszegénységben élők arányának növekedéséhez vezetett.

A fejezet azonban túlmutat ezeken a megszokott témákon, és külön figyelmet fordít a kapcsolati hálók szerepére felnőttkorban. Egy jól működő, szoros közösségnek nagy szerepe lehet a szegénység negatív hatásainak csökkentésében, a közösség tagjai támogathatják egymást anyagilag és lelkileg is (*Warren és szerzőtársai*, 2001), a kapcsolati tőke pedig a munkahelykeresésben is fontos szerepet játszik (*Goel–Lang*, 2019). A fejezetben két tanulmány részletesen foglalkozik a kapcsolati hálók szerepével. Míg az Albert Fruzsina és Hajdu Gábor tollából született tanulmány bemutatja a meglévő kapcsolatok szorosságában, sűrűségében lévő társadalmi egyenlőtlenségeket, addig Lengyel Balázs, Tóth Gergő és Johannes Wachs azt a kérdést vizsgálja, hogy mi az összefüggés a kapcsolati hálók és a jövedelmi egyenlőtlenségek között a magyar városokban. A fejezetben újra előtérbe kerülnek az egészségben és az egészségügyi ellátásban fellelhető társadalmi különbségek, azonban most már felnőttkorban (Kollányi Zsófia, valamint Elek Péter, Györfi Anita, Kungl Nóra és Prinz Dániel tanulmányai). A negyedik fejezet legvégén pedig a felnőttkor egyik sarkalatos kérdése kerül terítékre, a lakhatás (Köszeghy Lea, Györi Ágnes és Csizmady Adrienne). A felnőtt kor utolsó szakasza, a nyugdíjas évek és a nyugdíjak közötti egyenlőtlenség az ötödik fejezet témája. Reiff Ádám és Simonovits András mutatják be az elmúlt évtizedben megfigyelhető nyugdíj-egyenlőtlenségek növekedését, és megpróbálják azok lehetséges okait bemutatni.

A kötet utolsó fejezete a mobilitás kérdését vizsgálja: Mit hoztunk magunkkal és mit adunk tovább? A magyar társadalmi mobilitás az 1945 óta eltelet időszakban lassú – mind a hátrányban lévők felzárkózását, mind az előnyben lévők előnyének csökkenését tekintve –, és ezen még a radikális intézményi változások (rendszerváltozás) sem tudtak érdemben változtatni (Gáspár Attila és Pető Rita). A mobilitás las-

sú üteme mind a férfiak, mind a nők körében megfigyelhető (Huszár Ákos, Győri Ágnes és Balogh Karolina). A kötet utolsó fejezetei a lassú mobilitás okait kutatják. Medgyesi Márton tanulmányából kiderül, hogy bár a vagyontranszferek Magyarországon is növelik a társadalom legvagyonosabb rétegébe kerülésnek az esélyét, szerepük (egyelőre) nem olyan jelentős, mint máshol Európában. A kötet utolsó három tanulmánya az oktatás szerepét vizsgálja a lassú mobilitási trendekben. Huszár Ákos, Balogh Karolina és Győri Ágnes fő kérdése, hogy a lassú/lassuló mobilitás a társadalom alján vagy tetején figyelhető-e meg. A kedvezőbb helyzetben lévő szülők sikeresebbek-e a kiváltságos társadalmi háttérük átörökítésében, vagy a kedvezőtlen helyzetben lévő szülők gyermekei képtelenek-e kitörni a szüleiktől örökölt helyzetből? Bár a felsőoktatási képzés kiugrási lehetőség lenne a hátrányos helyzetű családok gyermekei számára, Adamecz Anna elemzéséből az is kiderül, hogy Magyarországon alacsony az oktatási mobilitás nemzetközi összehasonlításban is, és a nem diplomás szülők gyermekei sokkal alacsonyabb eséllyel szereznek diplomát, mint a diplomás szülők gyermekei. Tóth István György és Csathó Ábel a szülők iskolázottságának a gyermek munkaerőpiaci körülményeire gyakorolt hatását vizsgálja.

A felsorolt hosszabb írásokon túl, Drucker Luca Flóra, Köllő János és Sebők Anna, Szabó Laura és Makay Zsuzsanna, Gábos András és Claudia Colombarolli, Szabó Laura és Veroszta Zsuzsanna, Tóth G. Csaba és Krekó Judit rövidebb írásai gazdagítják még tudásunkat a témában.

Hivatkozások

- BLACK, S. E.–DEVEREUX, P. J.–SALVANES, K. G. (2007): [From the cradle to the labor market? The effect of birth weight on adult outcomes](#). *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 122. No. 1. 409–439. o.
- CAPPELLARI, L.–TATSIRAMOS, K. (2015): [With a little help from my friends? Quality of social networks, job finding and job match quality](#). *European Economic Review*, Vol. 78. 55–75. o.
- GOEL, D.–LANG, K. (2019): [Social ties and the job search of recent immigrants](#). *ILR Review*, Vol. 72. No. 2. 355–381. o.
- WARREN, M. R.–THOMPSON, J. P.–SAEGERT, S. (2001): [The role of social capital in combating poverty](#). Megjelent: *Warren, M. R.–Thompson, J. P.–Saegert, S. (szerk.): Social capital and poor communities*. Russell Sage Foundation Press, New York, 1–28 o.